

Shoyimqulova Ozoda Sayfiddin qizi
Guliston davlat pedagogika instituti talabasi

BOLALARNING HUQUQLARINI BUZGANLIK UCHUN MA’MURIY JAVOBGARLIK

Annotatsiya: Ushbu maqolada bola huquqlarini buzganlik uchun ma’muriy javobgarlikni qo‘llash bo‘yicha asoslar yoritib beriladi. Bola huquqlarining qanchalik kafolatlanganligini mamlakatimizda olib borilayotgan sa’y-harakatlar va qabul qilinayotgan qonunlarda ko‘rishimiz mumkin.

Kalit so‘zlar: moddiy javobgarlik, ma’muriy javobgarlik, mulkiy huquqlar, bola huquqlari, huquqbuzarlik, Jinoyat kodeksi, Oila kodeksi, fuqarolar huquq va erkinliklari.

Bolaning xususiy mulkka bo‘lgan huquqi, bolalarni tarbiyalayotgan oilalarni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash, bolaning oilaviy muhitga bo‘lgan huquqi, bolaning turar joyga bo‘lgan huquqlari, bolaning mehnat qilish huquqi, bolaning dam olish va bo‘sh vaqtga bo‘lgan huquqi, bolaning sog‘lig‘ini saqlash huquqi, bolaning bilim olish huquqi kabi huquqlarini ta’minlash orqali bolaning ikkinchi avlod huquqlari bo‘lmish iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarini amalga oshirish va himoya qilish davlat faoliyatining eng muhim yo‘nalishi hisoblanadi.

Albatta, bu huquqlarni ta’minlab berishda tegishli maxsus qonunlarni qabul qilish va boshqa tashkiliy chora-tadbirlarni amalga oshirish, bu huquqlarni ta’minlashning yetarli kafolati hisoblanmaydi. Chunki, bunday huquqlar ham ayrim hollarda fuqarolar, mansabdor shaxslar va boshqa davlat va nodavlat tashkilotlar tomonidan buzilishi mumkin. Bunda buzilgan huquqlarni tiklash bilan bir qatorda, uni buzgan huquqbuzar subyektlar uchun tegishli ravishda javobgarlik belgilanishi, bu huquqlarni ta’minlashning kafolati bo‘lishi mumkin. Bolaning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarini buzganlik uchun, sodir etilgan huquqbuzarlikning xarakteriga qarab, huquqbuzar Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeks, Jinoyat kodeksi, Fuqarolik kodeksida ko‘zda tutilgan ma’muriy, jinoiy, fuqarolik yoki moddiy javobgarlikka tortilishi mumkin. Quyida bunday huquqbuzarliklar uchun javobgarlikning ma’muriy turiga to‘xtalib o‘tamiz.

O‘zbekiston Respublikasi Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksining “Fuqarolarning huquq va erkinliklariga tajovuz qiladigan huquqbuzarliklar” deb nomlanadigan 5-bobida bola huquqlarini ta’minlash sohasidagi huquqbuzarliklarning turli xillari uchun javobgarlikni ko‘zda tutgan qator normalar mustahkamlangan. Mazkur kodeksning 42-moddasida fuqarolarning tarbiya va ta’lim berishda tilni erkin tanlashdan iborat huquqlarini buzish, tildan foydalanishda to‘sqinlik qilish va cheklash, davlat tilini, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasida yashovchi boshqa millatlar va elatlarning tillarini mensimaslik uchun javobgarlik ko‘zda tutilgan. Ushbu norma ta’lim sohasida kamsitilmaslik va teng huquqlik tamoyilini amalga oshirish kafolati deb hisoblanadi.

Shu bilan birga, 2013-yili Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeks bolalarni ta’lim olish huquqini buzganligi, bolalarni maktab, litsey yoki kollejda o‘qishga qatnashishiga to‘sqinlik qilganligi uchun ota-onalar yoki ularning o‘rnini bosuvchi shaxslarni tegishli ravishda javobgarlikka tortish bo‘yicha norma bilan to‘ldirildi. Jumladan, mazkur Kodeksning bolalarni tarbiyalash va ularga ta’lim berish borasidagi majburiyatlarni bajarmaslik masalalariga bag‘ishlangan

47-moddasining 1-qismida “Ota-onalar yoki ularning o‘rnini bosuvchi shaxslar tomonidan voyaga yetmagan bolalarni tarbiyalash va ularga ta’lim berish borasidagi majburiyatlarni

bajarmaslik, shu jumladan, voyaga yetmagan bolalarning ma'muriy huquqbuzarlik sodir etishiga olib kelishi — eng kam ish haqining ikkidan bir qismidan uch baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo'ladi" deb ko'rsatilgan bo'lsa, unga yangi kiritilgan 2-qismga ko'ra, "Bolalarning majburiy umumiy o'rta ta'lim, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi olishiga ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar tomonidan to'sqinlik qilish - eng kam ish haqining besh baravaridan o'n baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo'ladi" deb belgilab qo'yildi.

Kodeksda bevosita ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalarning huquqlarini buzganlik uchun javobgarlik masalalari ko'rsatib o'tilgan bo'lib, jumladan, ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalar to'g'risidagi ma'lumotlarni vasiylik va homiylik organiga xabar qilmaslik (471-modda), ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni joylashtirishda qonun hujjatlari talablarini buzish (472-modda), vasiylik huquqini suiiste'mol qilish (48-modda) uchun tegishli ravishda ma'muriy javobgarlik belgilab qo'yilgan.

Bolaning mehnat sohasidagi huquqlarini buzish uchun Kodeksning 49-moddasiga binoan javobgarlik ko'zda tutilgan.

Alohida qayd etib o'tish kerakki, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksiga qo'shimchalar kiritish haqidagi" qonuni yoshlar o'rtasida huquqbuzarlik bilan bog'liq vaziyatni yaxshilash, ularning g'ayrisotsial xatti- harakatining oldini olishga qaratilgan bo'lib, unda voyaga yetmaganlarni tungi vaqtda ota-onalaridan birining yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxsning kuzatuviziz restoranlarga, kafelarga, barlarga, diskotekalarga, kinoteatrlarga, Internet va kompyuter zallariga, ko'ngilochar tadbirlar o'tkaziladigan boshqa binolarga kiritganlik uchun ma'muriy javobgarlik joriy etilishi ko'zda tutilgan.

Jahonning ko'p davlatlarida voyaga yetmaganlarning tungi vaqtda ko'ngilochar tadbirlarda ishtirok masalasi qonun hujjatlarida mustahkamlangan bo'lib, qonun hujjatlarida javobgarlik belgilangan. Jumladan, 2009-yilda "Rossiya Federatsiyasida bola huquqlari asosiy kafolatlari to'g'risidagi" Qonunga tegishli o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilib, unda tungi vaqt (22.00 dan 06.00 gacha) tushunchasi, davlat organlari, mahalliy organlari hamda ota-onalarni bolalarni sog'lom va ma'naviy yetuk tarbiyalash majburiyatlari, shuningdek, 18 yoshga to'lmagan shaxslarni tungi vaqtda kuzatuviziz jamoat joylarga, stadionlarga, restoranlarga, kafelarga, barlarga, Internet va kompyuter zallariga, ko'ngilochar tadbirlar o'tkaziladigan joylarga borishi, jamoat transportida yurishi uchun cheklov o'rnatilishi hamda ma'muriy javobgarlik joriy etilishi ko'zda tutilgan. 2002-yil 23- iyuldagi Germaniyaning "Yoshlar muhofazasi to'g'risidagi" qonunida 18 yoshga to'lmagan bolalarni tungi bar va klublarda, ko'ngilochar, qimor o'yin zallarda va shunga o'xshash joylarda bo'lishi taqiqlangan. Ayrim xorijiy davlatlarda (AQSh, Fransiya, Germaniya va boshqalar), esa tungi vaqtda alkogol ichimliklarni sotish joylari cheklangan bo'lib, voyaga yetmaganlarni uchun alkogol mahsulotini sotish va iste'mol qiladigan joylarga kiritish taqiqlangan. Buyuk Britaniyada spirtli ichimliklarni sotish 8.00 dan 21.00 gacha ruxsat etilgan bo'lsa, Irlandiyada esa 18 yoshga to'lmagan shaxslarni ushbu ichimliklarni bilan savdo qiladigan barlarga 21.00dan keyin kirish taqiqlanadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Bola huquqlari amalga oshirilishini ta'minlash davlat faoliyatining asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bola huquqlari har doimgidanda yaxshiroq himoya qilinishi kerak. Biron bir bolaning huquqlari sudning qaroridan tashqari hech bir organ yoki mansabdor shaxs tomonidan cheklanishi mumkin emas.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://lex.uz/docs/-2595913>
2. <https://lex.uz/acts/-1297315>
3. Shoyimqulova Ozoda Sayfiddin qizi. (2024). ZAMONAVIY DUNYODA MEDIAMAKON XALQARO RAQOBAT VA AXBOROT MAYDONI SIFATIDA. PEDAGOGS, 58(4), 77–79. Retrieved from
4. Akbarjonovich M. A. AN ANALYTICAL APPROACH TO THE ELIMINATION OF CORRUPTION //Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities. – 2023. – T. 11. – №. 4. – C. 2045-2047.
5. MANSUROV A. Development stages of migration from a historical point of view //News of UzMU journal. – 2024. – T. 1. – №. 1.1. 1. – C. 108-111.
6. Erkinovna T. N. THE DEVELOPMENT OF SOCIOLOGY AND ITS ROLE IN THE LIFE OF SOCIETY //Galaxy International Interdi